

ዳኞች፡- ተገኜ ጌታነህ

መንበረፀሐይ ታደሰ

ሐጎስ ወልዱ

ሒሩት መለሠ

ታፈሰ ይርጋ

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

አመልካቾች፡- 1. አቶ ገብረመድኅን አየናቸው
2. እንግዳ አየናቸው

} ቀረቡ።

ተጠሪ፡- 1. አቶ ሰብስቤ ኃይሌ - ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን ተከታዩን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍርድ

በዚህ መዝገብ የቀረበው ጉዳይ በብድር የተሰጠን ገንዘብ የመክፈያ ጊዜ ጋር በተያያዘ ዕዳው እንደተከፈለ ሊቆጠር የሚችልበትን የሕግ አግባብና ትርጉም የሚመለከት ነው።

ክርክሩ የተጀመረው በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ሲሆን ከሣሽ የነበሩት የአሁኑ ተጠሪ መጋቢት 16 ቀን 1997 ዓ.ም. በፃፉት አቤቱታ የአሁኑ አመልካቾች ጥር 24 ቀን 1990 በተፃፈ የብድር ውል ብር 32,000.00 /ሠላሣ ሁለት ሺህ ብር/ የተበደሩ መሆኑን፣ ብድሩን በየሣምንቱ ብር 250.00 እየከፈሉ እስከ ነሐሴ 30 ቀን 1992 ዓ.ም. ድረስ ባለው ጊዜ ውስጥ ከፍለው ለማጠናቀቅ መስማማታቸውን፣ ተበዳሪዎች በጋራ በጠቅላላው ብር 9090 /ዘጠኝ ሺህ ዘጠና ብር/ የመለሱላቸው ስለመሆኑ በመዘርዘር ቀሪውን ብር 22,910.00 /ሃያ ሁለት ሺህ ዘጠኝ መቶ አስር ብር/ ከነወለዱ አመልካቾች እንዲከፍሉ ይወሰንላቸው ዘንድ ዳኝነት ጠይቀዋል።

ተጠሪዎችም ቀርበው የቀረበባቸውን ክስ በመቃወም ክሱ በይርጋ ቀሪ ነው፣ ፈርመን የወሰድነው ገንዘብ የለም፣ አበዳሪው ፊርማችንን የሚያውቁ በመሆናቸው እራሳቸው ውሉን አዘጋጅተውና ገንዘቡን በመሰላቸው ሞልተው ያቀረቡት ሠነድ ነው፣ የቀረበው የብድር ውሉ ሠነድ ትክክል ነው ቢባል እንኳ ውሉ በተፈፀመበት ጊዜ ለዕለት የምንመገበው ያጣን ችግረኞች ስለነበርን ይህንኑ አጋጣሚ ተጠቅመው ጥቂት ገንዘብ አበድረው በ70% /ሰባ በመቶ/ አስበው ካበደሩን ገንዘብ ጋር ደምረው ያስፈረሙን ሕገ-ወጥ የአራጣ ብድር ውል በመሆኑ ፈራሽ ነው የሚሉትን ክርክሮች አንስተው ተከራክረዋል።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትም በብድር ውሉ ላይ አለ የተባለውን ፊርማ በፌዴራል ፖሊስ የፎረንሲክ ምርመራ እንዲከናወን ከአደረገ በኋላ ጉዳዩን በመመርመር ውሉ ላይ ያለው ፊርማ የተበዳሪዎች መሆኑ ተረጋግጧል፣ ውሉ ሕገ-ወጥ ሊባል የሚችልበት ምክንያት የለም በማለት የተጠሪዎችን መከራከሪያ ውድቅ ከአደረገ በኋላ ለክሱ ኃላፊ በማድረግ በክሱ የተጠቀሰውን ብር 22,910.00 /ሃያ ሁለት ሺህ ዘጠኝ መቶ አስር ብር/ ክሱ ከቀረበበት ቀን አንስቶ ከሚታሰብ ወለድ ጋር ለተጠሪ እንዲከፍሉ በማለት ወስኗል። አመልካቾች በዚህ ውሣኔ ባለመስማማት ይግባኙን ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ቢያቀርቡም

ይግባኛቸው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 337 መሠረት ተሠርዞባቸዋል። የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም በዚህ የበታች ፍርድ ቤቶች ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በማለት ለማስቀየር ነው።

አመልካቾች የካቲት 17 ቀን 2000 ዓ.ም. በዓፋት 3 /ሦስት/ ገጽ የሰበር አቤቱታ በበታች ፍርድ ቤቶች ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል የሚሉበትን ምክንያት ዘርዘረው አቅርበዋል። ይዘቱም ባጭሩ፡- የሥር ፍርድ ቤት የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ፖን ድንጋጌ መሠረት ተደርጎ የቀረበውን ክርክር ውድቅ ማድረጉ ያላግባብ መሆኑን፣ ውሳኔውም ለዚህ ድንጋጌ ሰበር ችሎቱ በመ/ቁጥር 17068፣ 14047 እና 15493 የሰጠውን ትርጉም ያላገናዘበ መሆኑን በመጥቀስ ውሳኔው መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈፀመበት ነው ተብሎ የሥር ፍርድ ቤት ውሳኔ ተሸር አመልካቾች በተጠሪ በብድር ዕዳ የሚፈለግባቸው ገንዘብ የለም ተብሎ ከክርክሩ ወጪና ኪሣራ ጋር ይወሰንላቸው ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው። ይህ የሰበር ሰሚ ችሎትም አመልካቾች በሥር ፍርድ ቤት በፍ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ መሠረት ያቀረቡት ክርክር የመታፋት አግባብነት ለመመርመር አቤቱታው ለሰበር ችሎት ቀርቦ እንዲታይ አድርጓል።

ለተጠሪ ጥሪ ተደርጎላቸው ቀርበው ሐምሌ 24 ቀን 2000 ዓ.ም. በዓፋት ማመልከቻ መልሳቸውን ሠጥተዋል። ይዘቱም ባጭሩ- የፍ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ ለጉዳዩ አግባብነት የሌለው መሆኑን፣ በሥር ፍርድ ቤትም ያልተነሳ መሆኑን፣ አመልካቾች ዕዳው ያልተከፈለ መሆኑን ስለአመኑ ክርክራቸው ተቀባይነት የሌለው መሆኑን ገልፀው የሥር ፍርድ ቤት ውሳኔ ሊፀና ይገባል በማለት የተከራከሩ ስለመሆኑ የሚያሳይ ነው። አመልካቾች ጥቅምት 04 ቀን 2001 ዓ.ም. በተፃፈ የመልስ መልስ ማመልከቻ የፍ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ፖን መሠረት ያደረገ ክርክር በሥር ፍርድ ቤት ያነሱ መሆኑን በመጥቀስ የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር ባቀረቡት የሰበር አቤቱታ መሠረት ውሳኔ ይሠጥልን ሲሉ ተከራክረዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከላይ የተገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም በግራ ቀኙ የቀረበውን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ተብሎ ከተያዘው ጭብጥ አኳያ በሚከተለው መልኩ መርምሮታል።

ከክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለው በተጠሪ እና በአመልካቾች መካከል የብድር ውሉ የተፃፈው ጥር 24 ቀን 1990 ዓ.ም. ሆኖ የብድሩ አመላለስም በየሣምንቱ ብር 250.00 /ሁለት መቶ ሃምሳ ብር/ አየተከፈለ እስከ ነሐሴ 30 ቀን 1992 ዓ.ም. ድረስ ባለው ጊዜ ውስጥ ሊጠናቀቅ መስማማታቸውን፣ የአሁኑ ተጠሪ የብድር ገንዘቡን አመልካቾች አልመለሱም፤ ሊከፍሉኝ ይገባል በማለት በፍርድ ቤት ክስ የመሠረቱት መጋቢት 16 ቀን 1997 ዓ.ም. መሆኑ እና አመልካቾች ስለ ውሉ ህጋዊ አለመሆን በውሉ ላይ ያለው ፊርማ የእነሱ አለመሆኑና ውሉም አራጣ ሊባል የሚችል መሆኑን በመጥቀስ ኃላፊነት የለብንም በማለት መከራከራቸውን ነው። በዚህ ችሎት አመልካች አጥብቀው የሚከራከሩት የስር ፍርድ ቤት የብድር እዳው ክፍያ ጥያቄ በሁለት ዓመት የጊዜ ማለፍ እንደተከፈለ ሊቆጠር ይገባል በማለት ያቀረብነውን ክርክር ያለፈው ያላግባብ ነው በሚል ነው። ተጠሪ ደግሞ ይህ የአመልካቾች ክርክር በሥር ፍርድ ቤት ያልተነሳ አዲስ ክርክር በመሆኑ በዚህ ችሎት መከራከሪያ ሊሆን አይችልም በማለት ተከራክረዋል። ይሁን እንጂ በሕግ የሚሸፈን የፍሬ ነገር ክርክርን በተከራካሪ ወገኖች ባይነሳም ፍርድ ቤቱ በራሱ ሊያነሳው የሚችለው ጉዳይ በመሆኑና ይህም ስለመሆኑ ይህ ችሎት ከዚህ በፊት በሰ/መ/ቁጥር 17068 እና በሌሎች በርካታ መሣግብት አስገዳጅ የሆነ የሕግ ትርጉም የሰጡበት በመሆኑ አመልካቾች በሥር ፍርድ ቤት ማንሣት አለማንሳታቸው ሊያስከትል የሚችለው የሰነ-ሥርዓት ግድፈት ስለሌለው ተጠሪ በዚህ ረገድ ያቀረቡትን ክርክር የምንቀበለው ሆኖ አልተገኘም።

በዚህ ጉዳይ ዋናውና የሕግ ትርጉም የሚያስፈልገው ነጥብ፤ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ ድንጋጌ አግባብነቱ ለዋናው የብድር ገንዘብ ነው? ወይስ ለብድሩ ገንዘብ ወለድ ብቻ? የሚለው ጥያቄ ነው። ለዚህ ጥያቄ ተገቢውን ምላሽ ለመስጠት ይቻል ዘንድ ስለ የሕሊና ግምት ምንነትና ዓይነቶች እንዲሁም የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ ድንጋጌን ይዘት፣ አቀራረጹንና መንፈሱን በሚገባ መረዳት ያስፈልጋል።

በመሠረቱ የሕሊና ግምት /Presumption/ ሲባል ቀደም ብሎ በነገሮች መካከል የነበራቸውን የግንኙነት ልምድ መሠረት በማድረግ /Experience of previous connections/ ከታመኑ ወይም በማስረጃ ከተረጋገጡ ፍሬ

ነገሮች በመነሳት በአንጻሩ ሌላ አዲስ ፍሬ ነገር መከሰትን ወይም እውነትን በአእምሮ መቀበል /inference/ ማለት ስለመሆኑ በዚህ ረገድ የተፃፉት የሕግ ምሁራን ጽሁፎች ያሳያሉ። የዚህ ጽንሰ ሀሳብ ውጤትም አንድን አከራካሪ የሆነ ፍሬ ነገር መኖር አለመኖር በማስረጃ ማረጋገጥ ሳይሆን እንዳለ መቀበል ስለመሆኑም ያሰምሩበታል። ይሁን እንጂ የሕሊና ግምት ዓይነቶች የተለያዩ ስለሆኑ ውጤታቸውን ፍርድ ቤት የሚቀበልበት መንገድም የተለያየ ነው። ጠቅላላ ባለ መልኩ ሲታይም የሕግ የሕሊና ግምት ዓይነተኛ ዓላማ የማስረጃ ሽክም ያለበትን ወገን ጫና የሚያቃልል ውሳኔ ሰጪ አካልንም ተገቢና ግልጽ ሆኖ የሚታይ የጠራ ማስረጃ ካላገኙ ወደ ውሳኔ በአፋጣኝ እና በቀላሉ እንዲደርስ ከፍተኛ ጠቀሜታ የሚሠጥ መሆኑ ይታመናል።

በተያዘው ጉዳይ አከራካሪ ወደሆነው የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024 ስንመጣ ይህ ድንጋጌ በጠቅላላው ሲታይ በሕግ የሕሊና ግምት የሚሸፈን የፍሬ ነገር ነጥብን /Legal presumptions/ የሚመለከት ሲሆን ዓይነቱም ከፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2025 እና 2026 ድንጋጌዎች ጋር ተዛምዶ ሲታይ ውስን የሆነ የማስተባበያ ማስረጃ የሚቀርብበት /not freely rebuttable/ የሕግ የሕሊና ግምት ነው። የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024 የተለያዩ የክፍያ ዓይነቶች የሚዘረዘር ሆኖ ድንጋጌው በጠቅላላው ሲታይ ግን በሁለት ዓመት ጊዜ ውስጥ ሊከፈሉ የሚገቡ ክፍያዎች /አዳዎች/ በዚሁ የሁለት ዓመት ጊዜ ውስጥ ሳይጠይቁ የቀሩ እንደሆነ ክፍያውን /አዳውን/ የመክፈል ኃላፊነት ያለበት ወገን የተባለውን ክፍያ /አዳ/ እንዲከፈል የሕግ ግምት እንዲወሰድበት ያስገነዝባል።

ለተያዘው ጉዳይ ቀጥተኛ አግባብነትና ተፈጻሚነት ያለው ድንጋጌ በተጠቀሰው ቁጥር በፊደል /ረ/ ስር የተመለከተው ድንጋጌ ሲሆን ሙሉ ይዘቱም በሚከተለው መልኩ የተቀመጠው ነው።

ቁ 2024 በሁለት ዓመት የተወሰነ ጊዜ

እዳው እንዲከፈል መጠየቅ ከሚገባበት ቀን ጀምሮ እስከ ሁለት ዓመት ሳይከፈል የቀረ ገንዘብ እንደተከፈለ የሚቆጠረው።

/ረ/ በብድር ለተሰጠ፣ የገንዘብ ወለድና በጠቅላላውም የዓመት ጊዜ ተወስኖለት በየዓመቱ ወይም ከዚህ ባነሰ የጊዜ ውሳኔ ውስጥ ሊከፈል የሚገባው ዕዳ የሆነ እንደሆነ ነው።

የዚሁ ድንጋጌ የእንግሊዝኛው ቅጂም፡-

Art. 2024 presumption of payment after two years

The following debts shall be deemed to have been paid where two years have elapsed since they fell due:

/f/ Interest on loans and generally any sum payable annually or at shorter periodical intervals. በሚል ተቀምጧል።

ከላይ ከተጠቀሰው ድንጋጌ ይዘት አቀራረጽ እና መንፈስ መገንዘብ የሚቻለው የድንጋጌው መጀመሪያ ፓራግራፍ የመክፈያ ጊዜያቸው ከደረሰ ጊዜ አንስቶ ሁለት ዓመት ያለፋቸው እዳዎች /ክፍያዎች/ እንደተከፈሉ ይቆጠራሉ የሚል ሲሆን በተከታታይ የተዘረዘሩት ንዑስ ድንጋጌዎች ደግሞ የሕግ ግምት የሚወሰድባቸውን የክፍያ /አዳ/ ዓይነቶችን የሚዘረዘር ነው። በድንጋጌው ፊደል /ረ/ ስር የተመለከተው ሲታይ በብድር የተሰጠ ወይም ለማናቸውም የአከፋፈል ሁኔታ በየአመቱ ወይም ከዓመት ባነሰ ጊዜ እየተከፈለ እንዲያልቅ ጊዜ ተቆርጦለት የተሰጠ ገንዘብ ላይ የሚታሰብ ወለድ እዳው ከበሰለበት ወይም በየተወሰነ ጊዜ የሚከፈል ገንዘብ ከሆነ ደግሞ ገንዘቡ ተከፍሎ ማለቅ ከነበረበት ጊዜ ጀምሮ ሁለት ዓመት ያለፈ እንደሆነ በእነዚህ ክፍያዎች /አዳዎች/ ላይ ሊጠየቅ የሚችለው የወለድ ክፍያ እንደተከፈለ የሕግ ግምት የሚወሰድ መሆኑን ያሳያል። ይህም የሚያስገነዝበው በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ ስር የተመለከተው ድንጋጌው ተፈጻሚነት የሚኖረው በብድር ለተሰጠ ገንዘብ ወለድ ላይ መሆኑንና ዋናውን የብድር ገንዘብ የማይጨምር መሆኑ ነው። ምክንያቱም ድንጋጌው ዋናውን የብድር ገንዘብ የሚጨምር ቢሆን ኖሮ ሕግ አውጪው የብድርን ገንዘብንና ወለድ በማለት ያስቀምጠው ነበር እንጂ ለብቻው

ነጥሎ የብድር ገንዘብ ወለድን በማለት አይጽፈውም ነበር። ብድር ዋናው ዓላማ ሰዎች ዘርፈ ብዙ የሆኑ የግልና ማገበራዊ ችግሮቻቸውን ማቋቋሚያ መንገድ ሆኖ ለኑሮ ድንገትንና መድንን መሆን ነው ተብሎ ይታመናል። ሕገም የዚህ ዓይነት ዓላማ ያለውን የሰዎች ሕጋዊ ግንኙነት መጠበቅ አለበት። ሕግ ሲተገምም ሊፈፀም የሚችል ውጤት እንዲኖረው በማድረግ ስለመሆኑም ጠቅላላ የሕግ አተረጓጎም ደንቦች የግድ የሚሉት ነው። በመሆኑም ከብድር አስፈላጊነትም ሆነ ከሕግ አተረጓጎም ደንብ አንፃር ሲታይ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ ሥር የተመለከተው ድንጋጌ ተፈፃሚነቱ በብድር ለተሰጠ የገንዘብ ወለድ እንጂ ለዋናው የብድር ገንዘብ አለመሆኑን ከድንጋጌው ይዘት፣ አቀራረጽና መንፈስ የምንገነዘበው ነጥብ ሆኖ አግኝተናል።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስም ተጠሪ በሥር ፍርድ ቤት ክስ ሲመሰርቱ ዳኝነት የጠየቁት ዋናውን የብድር ገንዘብ ሲሆን አመልካቾች በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ መሠረት እንደተከፈለ ይቆጠራል በማለት የሚከራከሩት ይህንኑ ዋናውን የብድር ገንዘብ ነው። በግራ ቀኝ መካከል የተደረገው የብድር ውል ስምምነት የብድር ገንዘብ በብድር ወቅት ወለድ የሚታሰብበት ስለመሆኑ አይገለጽም። ተጠሪ ዳኝነት ሲጠይቁ ወለድ እንዲታሰብላቸው የገለጹትም ከክሱ በኋላ ያለውን ሕጋዊ ወለድ ነው። በመሆኑም በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ መሠረት በሁለት ዓመት ጊዜ ማለፍ እንደተከፈለ ሊቆጠር እና በፍ/ቤቱ የሕግ ግምት የሚወሰድበት የብድር ወለድ በተያዘው ጉዳይ የለም። አመልካቾች በዚህ ረገድ ያቀረቡት ክርክር ተቀባይነት ያለው ሆኖ አልተገኘም። ስለሆነም አመልካቾች ብር 22,910 /ሃያ ሁለት ሺህ ዘጠኝ መቶ አስር ብር/ ለተጠሪ በስር ፍርድ ቤት ክስ ከቀረበበት ቀን አንስቶ ከሚታሰብ ዘጠኝ በመቶ /9%/ ወለድ ጋር እንዲከፍሉ መወሰኑ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈፀመበት ነው ለማለት አልተቻለም። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ወስነናል።

ው ሣ ኔ

1. በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 03288 ሐምሌ 26 ቀን 1999 ዓ.ም. ተሠጥቶ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 59093 ታህሣሥ 10 ቀን 2000 ዓ.ም. በትዕዛዝ የፀናው ውሣኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ ቁጥር 348/1/ መሠረት ፀንቷል።
2. ለክርክሩ የወጣውን ወጪና ኪሣራ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል። መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የሰባት ዳኞች ፊርማ አለበት።